ArkkitehTOUR

Turku on perinteinen kulttuurikaupunki, jolla on paljon tarjottavaa: ulkoveistoksia, arkkitehtuuria, kiinnostavia rakennuksia, historiaa, puita, puistoja puutarhoja, kirkkoja ja kappeleita, tarinoita ja ihmiskohtaloita.

ArkkitehTOUR-kartta sisältää tiiviin tietopaketin keskustan arkkitehtuurista ja kaupunkikuvan kehittymisestä. Reittivaihtoehtoja on kaksi, joiden kummankin alku- ja päätepisteet ovat Kauppatorilla. Kummastakin reitistä voi valita joko lyhyemmän (▪▪▪▪) tai pidemmän (▬ ▬ ▬) tai tutustua vain omasta mielestäsi mielenkiintoisimpiin kohteisiin.

Tutustu myös Patsastelu- ja Porrastelu-karttoihin.

2011 Turku • Åbo
OHJELMA
PROGRAM
PROGRAMME

TURKU ● ÅBO 2011
EUROOPAN KULTTUURIPÄÄKAUPUNKI

LIIKUNTA
PALVELUKESKUS
IDROTTSCENTRALEN

lähde!
KULTTUURIKUNTOILUN KESKUSPUISTO

• teksti: kaupunginarkkitehti Iina Paasikivi • nimistötietolähde: Turun nimet 2 • karttapohja: Turun kaupungin Kiinteistöliikelaitos • julkaisija: Turun kaupungin liikuntapalvelukeskus

lähde!
KULTTUURIKUNTOILUN KESKUSPUISTO

Täl pual jokke

1 KAUPPATORI
Turun palon jälkeen 1827 C. L. Engelin asemakaava muutti Kauppatorin kaupungin päätoriksi. Tänään se on kauppahallin ohella paikka, jossa tapaa aitoa turkulaisuutta. Tori ympäristöineen on jatkuva puheenaihe, miljöön kunnostaminen ja kehittäminen kaupungin vaikeimpia hankkeita. Torin laidoilla kohoava rakennuskanta koostuu Turun palon jälkeisestä tyylimaailmasta kulissirakentamisen kautta nykypäivään. Tunnetuimmat rakennukset ovat C. L. Engelin ortodoksinen kirkko, vanha Börs, Wiklundin tavaratalo torneineen sekä ns. KOP-kolmio.

2 LAMPUN KULMA
Lampun kulma liittyy kortteliin, joka rajoittuu Kauppatoriin. Korttelin Kauppiaskadun puoleinen osa muodostaa rakennushistoriallisesti mielenkiintoisen kokonaisuuden, jossa on kerrostuneisuutta niin ajallisesti kuin tyylillisesti. Vastapäätä sijaitsee maailman arkkitehtiopiskelijoiden pyhiinvaelluspaikaksi muodostunut, Alvar Aallon suunnittelema Turun Sanomain toimitalo.

3 KIRJASTO JA JULININ TONTTI
Turun kaupunginkirjasto rakennettiin 1900-luvun alussa kauppaneuvos Fredric von Rettigin lahjoituksen turvin. Uusi kirjastotalo on sopeutunut vanhan miljöön osaksi. Julinin ja Ingmanin tonttien kaivaukset parikymmentä vuotta sitten paljastivat paikalla sijainneen kaupungin ainoan renessanssikirkon. Pyhän Hengen kirkko purettiin Pietari Brahen nimeä kantavan kadun tieltä. Kulttuurihistoriallisesti arvokas tontti rakennuksineen kätkee tiloihinsa raunioille rakennetun ekumeenisen Pyhän Hengen kappelin. 1830-luvulla empire-tyyliseksi rakennettu vaaleanpunainen talo sai vuosisadan alussa uuden jugend-fasadin ja tunnetaan nykyään nimellä Casagrandentalo. Katualue on pikkuaukio Vähätori, joka on kunnostettu kaupunkilaisten oleskelutilaksi.

4 VANHA KESKUSTA
Vanha keskusta oli keskiajalta lähtien aina Turun paloon asti 1827 kaikkein tärkein paikka Ruotsin valtakunnan itäisessä maakunnassa. Alueella on jäänteitä aina 1300-luvulle saakka. Keskiaikaiset kaupunkikorttelit ovat edelleen olemassa. Maallisen Luostarikorttelin keskipiste nykyään Vanha Suurtori, kirkollista Kirkkokorttelia hallitsee edelleen Suoman kansallispyhättö Turun tuomiokirkko. Täällä ovat Suomen synnyinmuistot.

5 PIISPANKADUN MILJÖÖ
Tuomiokirkon takana sijaitsevaa Piispankatua on aikanaan pidetty koko Suomen parhaiten säilyneenä ja kauneimpana empire-katuna. Vielä nykyään kadun varrella nähdään nikkariarkkitehtuuria edustavia empire-, uusrenessanssi- ja jugendrakennuksia sulassa sovussa uudisrakennusten kanssa. Piispankatu on koko Suomen kulttuurihistoriaa. Täällä ovat vuosisatojen ajan asuneet Turun piispat – edelleenkin arkkipiispan virka-asunto (Piispankatu 9) puutarha-alueineen muodostaa kauniin yksityiskohdan katunäkymässä. Alueella sijaitsee myös vanha tammi (Sibeliusmuseon takana) kertomassa Piispankadun ja joen välissä sijainneesta kasvitieteellisestä puutarhasta. Kadun päässä sijaitsee vanha rautateollisuuden kortteli, jonka rakennukset edustavat eri-ikäistä suomalaista tehdasrakentamista. Korttelin uudiskäyttö ja onnistunut täydennysrakentaminen ovat saaneet paljon kiitosta.

6 YLIOPISTONMÄKI
Kukkulan sivistykselliset juuret ovat pitkällä historiassa mutta vasta turkulaisten vedentarvetta varten 1940 rakennettu vesilinna muodostui mäen maamerkiksi. Sen mukaan myös nimi muuttui Ryssänmäestä Vesilinnanmäeksi. 1950-luvulla mäelle alkoi kohota ”vapaan kansan lahja vapaalle tieteelle”, Turun yliopiston uudisrakennusten kokonaisuus. Mäelle johtavista tiedon portaista tulee oleellinen osa Yliopistonmäkeä.

Jos haluat reitistäsi pidemmän tutustu kohteisiin 7–9, jos lyhyemmän jatka kohteeseen 10.

7 TYKSIN KULMA
Hämeenkatu on yksi Turun vanhimmista ja aikoinaan tärkeimmistä kulkuväylistä. Keskiaikaisen Hämeentullin seutuville on keskittynyt Turun yliopistollisen keskussairaalan, TYKS:in alue. Maisemaa hallitsee ”kallonporaajan paratiisi” – useaan otteeseen laajennettu U-sairaala. Kiinanmyllyn kadun päässä alkaa Kupittaan rautatieaseman ympärille rakentuva tieteen ja teknologian alue. Naapurina on Suomen vanhin ja laajin kaupunkipuistoalue.

8 KURJENKAIVON KENTTÄ
Kaupunkikuvallisesti mielenkiintoisen aukion päätepisteenä on entinen sotavankileiri. Lehmusten ympäröimä aukio ja sitä reunustava Kaivokatu oli aikanaan ympäröity korkealla piikkilanka-aidalla, kun kasarmialue oli punavankileirinä. Turun palon jälkeen lähiseudun asukkaiden perunamaalle laidalle nousi vaivaistalo. Komeutensa johdosta rakennus pian luovutettiin tarkkampujapataljoonan kasarmiksi. Nykyään entistä sotilasaluetta hallinnoi Turun yliopisto.

9 KERTTULINMÄKI
Kerttulinmäki on ensimmäinen kaupungin kukkuloista, jonka rinteille kaupungin asutus alkoi kivuta. Paikka tunnettiin alun perin hirttomäkenä tai Mätäjärven kalliona. Viimeinen hirtto tapahtui Turun linnan kapinan jälkeen 1800-luvun alussa. Mäen ensimmäisiä rakennuksia on presidentti Mauno Koiviston opinahjona tunnettu Kerttulin koulu. Koulun pesuhuoneen suurissa ammeissa pestiin lapsia vielä 1940-luvulla.

10 AKATEMIANTORIN YMPÄRISTÖ
Tuomiokirkon ympäristö on vanhaa virkamiesten, akatemian ja katedraalikoulun opettajien sekä papiston ja kirkonmiesten asuinaluetta. Nykyään aluetta halkova Henrikinkatu toimii akselina, joka yhdistää suomen- ja ruotsinkielisen yliopistoalueen yhdeksi akateemiseksi kokonaisuudeksi. Tuomiokirkon läheisyys vaikutti alueen rakennuskannan edustavuuteen käyttötarkoituksesta riippumatta. Alueen rakennuskannasta erottuvat sekä Åbo Akademin kirjastorakennus, Erik Bryggmanin Boktornet että modernismia edustava Sibeliusmuseo.

11 NIKOLAINTORI
Turun palon jälkeen raatihuoneeksi tuli Brinkkalan talo. Keskiaikaisen kaupunkijärjestelmän mukaan tämän profaanirakennuksen edessä tuli avautua tori. Engelin asemakaavassa siitä tuli keskiaikaiselta raatihuoneentorilta tuomiokirkon ympärille ulottuva Nikolaintori. Palossa tuhoutuneet rakennukset rakennettiin uudelleen ja julkisivut noudattivat venäläisen mallikirjan pohjalta yksinkertaistettua pietarilaista keisarityyliä. Alueen elävöittäminen on yksi kaupungin haasteista. Joka jouluaatto kello 12 alueelta julistetaan keskiaikaisen perinteen mukaan joulurauha.

12 LUOSTARIN VÄLIKATU
Turun paloa edeltävän ajan tärkein ja vilkkain pääkatu johti Kaskenmäen dominikaaniluostarista tuomiokirkkoon. Se on ollut kauppiaitten ja käsityöläisten aluetta. Kadulla soi laulu ja soitto, siellä käytiin kauppaa. Välittömässä läheisyydessä sijaitsi useita kiltarakennuksia. Oman värinsä katukuvaan toivatkin vuosittaiset jumalanpalvelukset ja juhlalliset katukulkueet. Rakennusten väritys kertoo rakentamisajankohdan värimaailmasta. Kadun varrelta löytyy myös jäänne seinäpinnan käsittelystä ajalta ennen Turun paloa.

13 RETTIGIN PALATSI
Muurien suojaama Villa von Rettig on rakennettu Ruotsin Gävlessä sijainneen esikuvan mukaan. Nykyään tontilla toimii museopari, jonka moderni osa esittelee oman vuosisatamme taidetta, arkeologis-historiallinen osa puolestaan kertoo palatsin kunnostustöiden yhteydessä esiin tulleesta keskiaikaisesta kaupungista.

14 VARTIOVUORENMÄKI
Vartiovuorenmäki on Turun ruutukaava-alueen korkein kukkula, jolla on sijainnut yksi Aurajoen suurimmista puolustuslinnoista. Sen suojiin kaupunkilaiset pakenivat, kun mäen huipulta vainovalkeat kertoivat vihollisen lähestymisestä. Vaikka mäkeä 1500-luvulla erään talon huonojen olosuhteiden johdosta nimitettiinkin ”helvetiksi”, Turun seitsemästä kukkulasta Vartiovuorenmäkeä ryhdyttiin ensimmäisenä kaunistamaan 1800-luvun alkupuolella yksityisin varoin hankituilla puilla ja pensailla. Saman vuosisadan lopulla mäeltä avautuva kaupunkinäkymä oli kuin ”Astiallinen keitettyjä krapuja dillillä”. Oleellinen osa puistoaluetta on Luostarinmäen Käsityöläismuseo, ainoa yhtenäinen puutaloalue, joka säästyi Pohjoismaiden suurimmalta kaupunkipalolta 1827. Ainutlaatuisuutensa ansiosta Turun kaupunki ja museo saivat 1984 kansainvälisen ”Kultainen omena” -matkailupalkinnon.

15 KASKENMÄKI
Lähes 300 vuotta Kaskenkadulla ja sen molemmin puolin olevilla tonteilla sijaitsi Pyhän Olavin dominikaaniluostari. Alueella oleva nimistö kertoo edelleen tästä aikanaan turkulaisille tärkeästä laitoksesta. Parisataa vuotta luostarin tuhoutumisen jälkeen alueella sijaitsi Gadolinin suuri puutarha, jossa kasvoi mm. 300 omenapuuta ja 200 kirsikkapuuta. 1800-luvun alkupuolella siitä tehtiin huvipuisto nimeltä Surutoin.

16 AURANSILTA
Valmistautuminen kaasulyhdyin juhlimaan keisari Aleksanterin nimipäivää koitui 10.9.1892 vastatervatun Auransillan tuhoksi. Kivisten silta-arkkujen varassa ollut puinen silta vaurioitui tulipalossa. Tulipalon aiheuttaja joutui raastupaan, mutta selvisi sakoilla. 12 vuotta myöhemmin liikenne oli lisääntynyt, mistä syystä ryhdyttiin suunnittelemaan uutta valurautaista kaksikaarisiltaa. Vuonna 1907 valmistuneelta sillalta katsottuna Aurajoen kansallismaisema näyttää tutuimmat kasvonsa.

Tois pual jokke

2 YLIOPISTONKATU-KRISTIINANKATU
Kaupungin ydinkeskustaa hallitsee Hansa-korttelі. Se toteutui jo 1930-luvulla syntyneestä ajatuksesta, jossa kaavailtiin kauppakujaa ”Kauppahallista ulos virtaavalle ostonhaluiselle yleisölle”. Virkistystä on muutenkin ollut tarjolla katujen varsilla, sillä kaupungin ensimmäinen elokuvateatteri ja yleinen kylpylaitos sijoittuivat 1900-luvun alussa Yliopistonkadun varrelle. Kristiinankadun varrella kaupunkilaisilla oli puolestaan ollut mahdollisuus nauttia karusellista ja sirkuselämästä. Vuonna 1927 Erik Bryggmanin suunnittelemat Atrium, Hospits Betel ja Betel-kirkon torni sekä kirkolle johtavat portaat muodostavat Turkuun oman arkkitehtonisen kokonaisuuden. Kristiinankadun päätepisteenä PIAZZA BRYGGMAN on kaupunkikuvallinen helmi ja tunnelmaltaan italialaisin kaupungissa, jossa Rooman tapaan on 7 kukkulaa ja läpi virtaava joki.

3 LÄNTINEN RANTAKATU
Pietari Brahen ideana oli asuttaa ja kaavoittaa läntinen ranta ritariston ja aateliston tonteiksi. Turun palossa alue säilyi tuholta ja sille muodostettiin neljä korttelia, joiden rajoina joen lisäksi olivat Aurakatu, Linnankatu ja Koulukatu. Vanha korttelijako voidaan vielä hahmottaa, vaikka entinen Herrainkulma onkin vuosien pala palalta -uudisrakentamisen myötä muuttunut.

Jos haluat reitistäsi pidemmän tutustu kohteisiin 4–6, jos lyhyemmän jatka kohteeseen 7.

4 OIKEUSTALON KULMA
Kakolanmäen kupeessa toimi keskiaikana spitaalisairaala, joka siirrettiin Seilin saarelle. Sen jälkeen paikalla toimi lähes sadan vuoden ajan Pyhän Mikaelin kirkko ja köyhempien sairaanhoitoon tarkoitettu hospitaali. Rappeutumisen ja huonokuntoisuuden johdosta ne huutokaupattiin 1700-luvun lopulla. Vanhaa rakennuskantaa on täydennetty uudisrakennuksilla. Oikeustalon välittömässä läheisyydessä kadun toisella puolella sijaitsee poliisitalo.

5 KAKOLANMÄKI
Ennen ”työ- ja ojennuslaitoksen” rakentamista mäki tunnettiin Kakolan nimisenä. Nimi lienee peräisin mäellä sijainneen hospitaalin mielisairaista. Pääosin asumattomalla kukkulalla on ollut vaikeiden epidemioiden aikana hautausmaa. Se on ollut myös suosittua metsästysaluetta, jossa järjestettiin kettu-, susi- ja karhujahteja. Huokausten kukkulaksi mäki muuttui 1800-luvun puolivälissä, kun ensimmäiset vangit siirrettiin Turun linnasta jykevään graniittilinnaan. Alueella sijaitsevaan lääninvankilaan kuuluu osana myös kirkko, joka Port Arthurin puolella muodostaa Kakolankadun maisemallisesti kauniin päätepisteen. Vankilatoiminta on siirretty alueelta esikaupunkialueelle ja Kakolan alue on etsimässä uutta käyttötarkoitusta.

6 MIKAELIN KIRKKO
Lars Sonckin ”nuoruudensyntiä” vastapäätä avautuu puistikko, joka ainoana maisemallisesti täydentää kolmea eri tyylisuuntaa – uusgotiikkaa, kansallisromantiikka ja jugendia – edustavaa kirkkorakennusta. Tätä Tampereen tuomiokirkon harjoitustyöksi sanottua kirkkoa piti alun perin ympäröidä pienet rakennukset, jotta taivaita tavoittelevan päätornin monumentaalisuus olisi korostanut kirkon suuruutta ja että se paremmin olisi sopeutunut ympäristöönsä. Kaikkia suunnitelmia ja korjausehdotuksia ei kuitenkaan hyväksytty, mistä syystä Sonck totesi, että ”kulttuurinkehdossa nukutaan hyvin”.

7 HUMALISTONKATU
Hotelli Seurahuoneen ja Postitalon muodostama klassistinen kokonaisuus on alku kaupunkikuvallisesti mielenkiintoiselle kadulle, jonka päätepisteenä on rautatieasema. Kadun varrella arkkitehtoninen kerrostuneisuus on parhaimmillaan. Vaikka postitalon valmistumisen aikoihin todettiin sen sijaitsevan ”hieman kaukana keskustasta”, näissä maisemissa kaupungin elämä sykkii päivin öin. Aikanaan rautatien torilta alkanut ajotie oli ”ajanmukainen ja liikenteelle mukava” väylä, josta nopeasti muodostui vilkasliikenteinen kauppakatu. Kadun varteen Alvar Aalto suunnitteli Maalaistentalon, jonka tiloissa on hotelli- ja ravintolatoiminnan ohella toiminut myös kaupungin teatteri.

8 PAAVO NURMEN KOTITALO
Turkulainen juoksijalegenda Paavo Nurmi vietti lapsuutensa Jarrumiehenkadulla keittiön ja huoneen käsittävässä puutaloasunnossa. Tontin ainoa alkuperäisessä asussa säilynyt puutalo on osa Ratapihankadun puutalomiljöötä ja jatke Port Arthurin kokonaisuudelle. Pahasti rän-sistynyt rakennus kunnostettiin Paavo Nurmen 100-vuotisjuhlien kunniaksi.

9 RAUTATIEASEMA
Vaikka kesäkuussa 1940 Helsingin kesäolympialaiset peruutettiin, ehdittiin kuitenkin Turkuun saada kisoja varten rakennettu uusi rautatieasema valmiiksi. Se korvasi 1870-luvulla valmistuneen silloista kansainvälistä tyyliä noudattaneen tiilirakennuksen, jossa oli mm. erilliset odotussalit ”korkeita käyntejä varten”, I, II ja III luokan matkaajille sekä ”matkustavia virkamiehiä varten”.

10 PYHÄN HENGEN KULMA
Turun palosta jäljelle jääneen rakennuksen ympärillä sijaitsi aikanaan Puolalan kylä. Se oli vain osa muinaista Pyhän Hengen tilaa, aikanaan kaupungin köyhäintalolle Pyhän Hengen huoneelle siirtynyttä lahjoitusta. Palon jälkeen tilojen asukkaat kuitenkin sanottiin irti ja heille luovutettiin lähialueita uusia tontteja.

11 PUOLALANMÄKI
Vasta 1600-luvulla Maarian pitäjään kuulunut mäkialue liitettiin Turun kaupunkiin. Turun palon aikaan mäellä sijaitsi pienten puutarhojen ympäröimiä matalia asuntoja ja verstaita, joiden joukkoon mäen laelle kohosi palon jälkeen palotorni. 1900-luvun alussa se sai tehdä tilaa Suomen toiseksi tärkeimmälle taidemuseolle. Samalla hävisi kaupunkiyhteiskuntaan oleellisesti kuulunut tapa kuuluttaa tunnit palotornista. Nykyään puistoalue on valtakunnallisesti merkittävä rakennetun ympäristön kokonaisuus.

12 TAIDEMUSEON PORTAAT
Aurakadun monumentaalisen graniittilinnan ensimmäinen näyttely avattiin vappuna 1904. Siitä lähtien rakennuksen arkkitehtuuriin oleellisesti kuuluvat portaat ovat johtaneet taiteen ystävät ihailemaan Suomen taiteen kultakauden aarteita. Portailta avautuu tänä päivänä kaupunkikuvallisesti yksi Turun moni-ilmeisimmistä ja arvokkaimmista näkymistä. Vuosittain ylioppilaat kokoontuvat perinteisesti vapunaattona kello 18 portaiden eteen juhlistamaan kevättä ja kesän tuloa.